№ 3. ՅՈՒՆՎԱՐԻ 24. 1874 ՅՈՒՆՎԱՐԻ 24. № 3.

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 5 րուբլ, կէս տարվանը 3 րուբլ։

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը և պ. Ծատուրեանի խանութում։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ, Редакція „Мшакъ."

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզվով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառից մի կոպէկ։

„ՄՇԱԿԻ" խմբագրատունը այսուհետև բաց կը լինի ամեն օր (բացի կիրակի օրերից), առաւօտեան 10 ժամից մինչև 2 ժամ կէս օրից յետոյ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ուրիշ կերպ պիտի վարվէիք։—Ներքին տեսութիւն։ Հայոց լրագրութեան նիւթական դրութիւնը։ Հայոց Թատրոն։ Նամակ Նոր-Նախիջևանից։ Նամակ Փօթիից։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Թիւրքիա։ Մարշալ Բազէնի պրոցէսսի առիթով։ Արտաքին լուրեր։—Խառն լուրեր։—Յայտարարութիւններ։—Տեղեկացոյց։—Բանասիրական։ Մարդասպան։

ՈՒՐԻՇ ԿԵՐՊ ՊԻՏԻ ՎԱՐՎԷԻՔ

Եթէ ուզում էիք որ ձեզ այս ինչ բանն աջողէր, ուրիշ կերպ պիտի վարվէիք... Եթէ կամենում էիք այս ինչ մարդին համաձայնացնել, այդպէս չը պիտի անէիք... Եթէ գիտաւորութիւն ունէիք, որ այն ինչ անձն ձեզ օգնէր, դուք կը հասնէիք ձեր նպատակին, եթէ գործը ուրիշ կերպ տանէիք....

Այս տեսակ խօսքերը անդադար լսվում են մեր հասարակութեան մէջ, երբ որ մեզանից մինը մի որ և է գործ է բռնում՝ ընտանեկան, թէ հասարակական....

Այս ձևով են միշտ խորհրդներ տալիս մեր հասարակութեան փորձված մարդիկը՝ անփորձ մարդիկներին....

Եւ ուշադրութեան արժանի է այն երևոյթը, որ այդ տեսակ խորհուրդ տուողները ոչ թէ միայն այն անձինքն են, որք սովոր են միշտ ստորանալ, ենթարկվել, շողոքորթել, ամեն անները միջոցները գործ դնել իրանց նպատակին հասնելու համար,— բայց այդ պարսկական ձևերը, այդ ստրկական միջոցները այնքան արմատացել են մեր մէջ, որ նրանց գործ դնելը պահանջում են զարգացած, ուսում առած մարդից և այն անձինքը, որք իրանք էլ երբէք չէին համաձայնի ստորութիւն գործել որ և է նպատակին հասնելու համար....

Բայց այդ երևոյթը դարձեալ մի ապացոյց է հայի մէջ ստրկական բնաւորութեան արմատացած լինելուն...Ես ազնիւ մարդ եմ, նշանաւոր մարդ եմ, ինձ վայել չէ, որ և է նպատակին հասնելու համար, կողմնակի միջոցներ գործ դնելու,—իսկ դու, դու չնչին մարդ ես, դու ուրիշ կերպ չես կարող վարվիլ, քեզ թոյլ տուած չէ, իրաւունքներդ պաշտպանելու համար, բացարձակ և ազնիւ գործելու, դու ուրիշ միջոցներ չես կարող գործ դնել, բացի ստոր, կեղտոտ միջոցներից....

Ես մարդ եմ, և բացի ինձանից մարդ չը կայ աշխարհիս երեսին, ես երբէք ոչ ոքին չեմ ենթարկվել,—իսկ դու.... դու ստորին կենդանի ես.... քեզ վայել է ստորանալ և անները միջոցներ գործ դնել, նպատակդ հասնելու համար....

Այդ տեսակ խօսքերը, այդ տեսակ խրատները լսվում են մեր հայ հասարակութեան մէջ ամեն քայլափոխում...

Գիւեթէ նոյն մեղադրանքները, և գրեթէ նոյն խօսքերով, թափվում են այս րոպէիս Թիֆլիսի հայ հասարակութեան մի քանի շրջաններից Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձուների վրա, իրանց վարմունքի պատճառով տեսչական հարցի առիթով...

Հոգաբարձուները պարզ և բացարձակ պաշտպանում էին իրանց իրաւունքները, և կատարեցին ժողովրդից ընտրված մարդիկների պարտաւորութիւնը.... նրանք վարվում էին համաձայն այն կանօնադրութեան, որ Թիֆլիսի հայ հասարակութեան ամենաթանգագին ժառանգութիւնն է.... նրանք բացարձակ պաշտպանեցին իրանց, երբ կեղծ ազգասիրութեան դիմակով իրան ծածկող կուսակցութիւնը սկսեց ոտնակոխ անել նոյն կանօնադրութիւնը....

—Չէ, կրկնում են նրանց խորհրդատու, ազնիւ մարդիկը, այդպէս (այսինքն ազնիւ կերպով) երբէք նպատակին հասնելու չէք.... եթէ փոքր ինչ ուրիշ կերպ վարվէիք, ձեր նպատակին անպատճառ հասած կը լինէիք....

Թող ընթերցողը ինքն եզրափակէ, թէ ինչ կը նշանակէ ուրիշ կերպ վարվելը....

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Եթէ մենք մի կրթված եւրոպացուն պատմէինք, թէ ինչ ձևով են տարածվում մեր մէջ լրագիրներ ու ամսագիրները,—եւրոպացին երբէք չէր հաւատայ մեր պատմածին.... նա սուտ կը համարէր մեր խօսքը....

Մի հայոց լրագիր կամ ամսագիր սկսում է հրատարակվիլ... գրվել ցանկացողները չը կան, ոչ ոք չի յայտնվում....ի՞նչ արած....

Յանկարծ հինգ վեց մարդ յայտնվեցան.... բայց այդ բաւական չէ մի լրագիր հրատարակելու համար, մանաւանդ երբ որ հրատարակողը ինքն էլ այնքան միջոց չունի, որ իր գրպանից նուիրի հրատարակութեան ծախսը ծածկելու համար հարկաւոր գումարը։ Իսկ այդ դրութեան մէջն էին միշտ և են մինչև այժմ մեր բոլոր պարբերական գրվածների հրատարակողները։ Հարուստ մարդիկը մեզանում կամ հայերէն ոչինչ չը գիտեն և այնքան կրթութիւն էլ չունեն, որ կարողանան երկու միտք իրարու հետ կապել, կամ բոլորովին հեռու լինելով հայութենից, ոչ թէ միայն ատում են ու արհամարհում այն ամենը որ վերաբերում է ազգային լուսաւորութեան գործին, բայց և արգելում են ուրիշներին ծառայեցնել իրանց ոյժերը հասարակաց օգտին....

Մնում է լրագրապետին դիմել այն միջոցին, որին միշտ դիմած են նրա նախորդները գրականական ողորմելի ասպարիզում, այն է խնդրել նամակով իւրաքանչիւր մի քաղաքի մէջ նշանակութիւն ունեցող այս կամ այն անձից (հոգևորական թէ աշխարհական) բարեհաճել ստիպողական կերպով տարածել լրագրի տոմսակները....

Եւ այդպէս էլ լինում էր մինչև այժմ։

Բայց սրա հետևանքը ի՞նչ է լինում։

Մի կողմից որ տարածողը անպատճառ նշանակութիւն ունեցող է այս կամ այն քաղաքի մէջ, և մանաւանդ երբ նա բարձրաստիճան հոգևորական է, այն քաղաքից երբէք ճշմարտութիւնը յայտնվելու չէ նամակագրութիւնների միջոցով։ Միայն այն նամակները կը տպվին, որք հաճելի են նշանակութիւն ունեցող լրագրի տոմսակներ տարածողին.... Իսկ եթէ նրան հակառակ նամակը մի անգամ տպվեցաւ տարվայ ընթացքում,—պարզ է որ նշանակութիւն ունեցող անձն, կամ բարձրաստիճան հոգևորականը էլ միւս տարին չի տարածի լրագիրը....

Ուրիշ կողմից պատահում են և այսպիսի բաներ՝ այս կամ այն քաղաքի մէջ լրագիր տարածողը լինում է մի լուսաւորված կարծեցեալ և իրան գիտնական համարող որ և է տիրացուն (կամ ուրիշ բան)։ Պարոնը գիտէ որ լրագիրը պարտական է նրան իր տաս կամ աւելի բաժանորդներով, ուրեմն նա հաւատացած է որ լրագրի կողմից էլ երախտագիտութեան նշան կը լինի, եթէ նա տպի պարոնի բոլոր անգոյն գրվածները....

Լրագրապետը դրված է լինում շատ դըժուար դրութեան մէջ՝ եթէ տպի բոլոր յօդվածներ ու նամակներ միայն այն պատճառով, որ այս կամ այն անհամ ու անգրագէտ գըրվածի հեղինակը այս ինչ քաղաքի մէջ լրագրի տարածող է,—այն ժամանակ փչանում է լրագիրը, որովհետև նա լցվում է այնպիսի գրվածներով, որք արժանի չեն տպագրութեան.... Եթէ ուրիշ կողմից չը տպի զանազան անհաս մտքերով լի ու անհամ գրվածները, նրանց հեղինակները, որք մի և նոյն ժամանակ թերթի տարածողներն են, կը վիրավորվին ու գալ տարին էլ չեն հաւաքի ստորագրութիւնը....

„Մշակը" իր հրատարակելու օրից ուզեցել է հեռու կենալ այդ տեսակ միջոցներից և յայտնել է, որ զանազան քաղաքներում լրագրի գործակատարներ լինելու ցանկացողները տաս բաժանորդ գտնելով, տասն և մէկերորդ համարը նուիրաբար կը ստանան։

Բայց արդեօք շա՞տ օգնեց մեզ այդ միջոցը և այդ միջոցով էլ կարելի՞ է արդեօք ընտելացնել մարդիկներին ժամանակով գրվել կամաւոր կերպով այն լրագրին, որին նրանք համակրում են, ուրեմն հացնել հասարակու-

---

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

1

Խարադխանում գտնուող տներից մէկում նըստած էր գետնին գցած խալիչայի վերա մէկ խումբ, որը բաղկանում էր մէկ կնոջից և հինգ երեխաներից։ Կինարմատին կարելի էր տալ 29 տարի։ Զնայելով, որ անչափ վշտերը նորա դէմքի վերա թողել էին իւրեանց հետքերը, այնու ամենայնիւ առաջին գցած հայացքից այդ կնոջ վերա կարելի էր իմանալ, որ նա մէկ ժամանակ շատ գեղեցիկ է եղել։ Նորա մէկ անգամ կարմիր թըշերը այժմ մեռելանման գունաթափուել էին, գեղեցիկ աչքերը լիքը արտասուքով, որոնց նա աշխատում էր ծածկել իւր երեխաներից, յուսահատութիւն էին ցոյց տալի

Երեխաներից մէկը, կպած նորա կրծքին, կաթն էր ծծում, իսկ մնացածներից երկուսը իւրեանց ձեռքերը դրել էին մօր գոգին և չորրորդի հետ միասին, որը կանգնել էր Մայինի, այսպէս էր կնոջ անունը, յետևը մէկ ձայն «դէդիլօ, դէդի ջան, քաղցած իմ, դէդի ջան հաց իմ ուզում» էին կանչում։

Միայն Մայինի մեծ որդին, որին կարելի էր տալ ութ տարի, նստած էր լուռ ու մունջ, ունքերը վեր թողած սենեակի անկիւնում և իւր ձեռքին բռնած փոքր փայտով աշխատասիրութեամբ փորում էր գետինը։ Քանի երեխաները հաց էին ուզում, այնքան մայրը մխիթարում էր նոցա, խոստանալով, որ իսկոյն հայրը հաց ու միրգ կբերէ։

—Մի լաց ըլէք, գենացուալոս դեդէն, մի լաց ըլէք։ քիչ էլ վուր մնաք մամէն գուքայ ձիզ համա հաց էլ կու բերէ, միրք էլ, ասում էր նա։

Այս խոստումից յետոյ, որ այն օրը շատ անգամ կրկնուել էր, երեխաները փոքր ժամանակ լռում էին և յետոյ կրկին անգամ սկսում էին լաց լինել։ Միայն մեծը անկիւնից բարձրացնում էր իւր աչքերը, նայում էր մօր վերա և կրկին շարունակում էր իւր գործը, այդ հայացքից երեւում էր, որ Դարչօն չէր հաւատում մօր խօսքերին։

Բաւական երկար տեւում էր մօր խոստումները և երեխաների վերանորոգուած պահանջները, վերջապէս դուրսը լսուեցաւ ծանր քայլերի ձայն։ Ամէնքը աչքերը դարձրին դէպի դուռը, կարծես այդտեղից մտնողը նոցա մահուան կամ կենաց վճիռը պէտք է տար. բայց սենեակը ոչոք չէր մտնում։

Մային գետին դրեց իւր ծըծի երեխան և դուրս մտիկ տուեց։

Դռան մօտ, մէջքը պատին դէմ տուած, պատառոտած սպիտակ չթի ախալուխը հագին, որի վերա կապուած էր կաշուէ քամառ, խարազի կապած չէքմէքից պճեղները դուրս թափած, կանգնած էր տղամարդ մօտ 40 տարեկան։ Եթէ նորա վսեմ դէմքը չլինէր, որը դեղնել էր թամբաքօի հոտից, կարելի էր մտածել, որ այդ պարոնը Տըփխիսի չիբի ուստաներից մէկն է, որոնց մէջ Տփխիսը կարօտութիւն չունի։ Բայց այդ պարոնի դէմքը աւելի յուսահատութիւն էր ցոյց տալի քան թէ որ և իցէ չար միտք։

—Միխակ ջան, ի՞նչ ես էտի կանգնի, ի՞նչի չես տուն գալի, հարցրեց Մային, դառնալով դէպի դուրսը կանգնած մարդը, որին նա Միխակ անուանեց և որը նորա ամուսինն էր։

—Զվիկալան, Մայի, առանց քիզ էլ շատն ունինք ասում է, պատասխանեց Միխակը և իւր գլուխը կախ գցեց դօշի վերա։

—Ինչ անինք, Միխակ ջան, Աստուծ ողորմած է, իր ստիղծած մարթուն նա չի կորցնի. արի գնանք տուն, ասաց Մային և առնելով իւր ամուսնոյ ձեռքը, տարաւ նորան սենեակը։

Երեխաները շրջապատեցին Միխակին. մէկը նորա ձեռքը բռնեց, միւսը ախալուխի փէշը, երրորդը նորա ծնգներին փաթաթուեցաւ և ամէնքը ձայն տուին.—Մամի ջան, հաց չէս բերի, մամի ջան, քաղցած իմ. դեդէն ասում էր, վուր դուն կու բերիս, ի՞նչի չբերիր։

Կարծես Միխակը պապանձուել էր. նա խօսք չէր գտնում. որ ասել էր իւր որդկերանցը, միայն լուռ նա իւր աչքերը երբեմն մէկի վրա էր դարձնում, երբէմն միւսի վերա, վերջապէս նա հեռացրեց իրանից երեխաներին և խորը «ախ» քաշելով, պարկեց գետնի վերա և իւր երեսը պատի կողմը դարձրեց։ Երեխաները դիմեցին մօրը. նա էլ չգիտէր ինչ ասէր նրանցը և մինչև հիմա զսպած արտասուքները վազեցին խեղճ կնոջ թըշերի վերա։ Դարչօն միայն չմօտեցաւ իւր հօրը։ Նա, երբ տեսաւ, որ Միխակը ձեռքին ոչինչ չունէ, վերկացաւ, և իւր փայտի օգնութեամբ (Դարչօի աջ ոտը կոտրած էր) դուրս գնաց սենեակից։

2

Գրեթէ քսան տարի էր, ինչ Միխակը միջի փողոցում պապիրոզներ էր ծախում։ Եօթը տարեկան հասակից Միխակի ծնողները տուեին նորան պապիրոզ ծախող ուստա Գէւուրքին աշակերտ և սրանից յետոյ շուտով վախճանուեցան, թողնելով իրանց միակ որդուն տասն և հինգ թուման պարտք, իբրև ժառանգութիւն։

Ուստա Գէւուրքը, տեսնելով, որ Միխակը հալալ տղայ է, վերցրեց նրան իրան մօտ և իբրև որդի պահում էր իւր տանը։ Միխակը գիշեր ցերեկ այնքան աշխատեց, որ կարողացաւ վճարել իւր հօր թողած պարտքը։ Մէկ քանի ժամանակից յետ Միխակը ուստա օրհնուեց և պսակուելով իր ուստի միակ աղջիկ Մայինի հետ, որին Միխակը երեխայ ժամանակից սիրում էր, ուստա Գէւուրքի մահից յետոյ դարձաւ նրա դուքնի տէրը։ Ձմեռն էր։ Ձիւնը փունջ փունջ, խաղալով օդի մէջ, ընկնում էր գետնի վերա և ըներ նման ծածկում էր Տփխիսի քուչէքը։ Երեկոյեան ժամանակն էր, Տփխիսի վաճառականները մի քանիսը փակում էին իրանց «դուքնիրը» միւսները, սպասելով ուշացած մուշտարիներին, տաքացնում էին փոքր մաղալների վերա իւրեանց սառած ձեռքերը։

Միխակը արդէն փակել էր իւր դուքանը և

թիւնը այն զզուանքը(?), որ ամեն ոք գրվելով այս կամ այն լրագրին, ոչ թէ միայն կ ե ն ս ա կ ա ն անհրաժեշտ պահանջ համարի լրագիր կարդալը, բայց և գրվի այս կամ այն լրագրին, որովհետև ըմբռնել է նրա ուղղութիւնը և համակրում է այդ ուղղութեանը.... Եւ ոչ թէ այս լրագրին էլ այն լրագրին էլ գրվի ասելով՝ նա էլ «խեր» ազգի համար է աշխատում, նա էլ լաւ է,—ընդունակութիւն չունենալով ըմբռնել ուղղութեան տարբերութիւնը։

Երևում է որ մեր գործ դրած միջոցն էլ շատ չէ օգնել, որովհետև դեռ և ներկայ 1874 թւին մենք անդադար նամակներ ենք ստանում հայաբնակ զանազան քաղաքներից, որտեղ մեզ մեղադրում են, թէ մենք այս կամ այն քաղաքում չունենք գործակատարներ, իսկ միացած հայ պարբերական հրատարակութիւնները արդէն քանի մի ամիս է որ հոգս են քաշել ահագին քանակութեամբ ամեն տեղ տոմսակներ ուղարկելու, ունին իւրաքանչիւր քաղաքում մին, շատ անգամ երկու գործակալ, սովորական ձևով տարածում են իրանց տոմսակները և ճարում են ստորագրողներ....

Մենք մեր կողմից խոստովանում ենք որ մենք միշտ զզվանք ունեցինք այդ տեսակ միջոցներից և միայն առաջին տարի ստիպվեցանք այդ միջոցները գործ դնելու, որովհետև հայերը չէին էլ ուզում հաւատալ որ մայրենի լեզուով կարելի է մի փոքր ի շատէ օրինաւոր լրագիր հրատարակել, այնքան զզված էին նրանք մեր լրագիրներից։

Երկրորդ տարից սկսած մենք ուղարկել ենք միայն այն անձանց մեր լրագրի տոմսակները, ովք իրանք էին խնդրում ու առաջարկում գործակատար լինել։

Մենք յոյս ունէինք որ այս տարի ստորագրողների թիւը կը հասնէ այն թւին (հազարին) որ մեզ նիւթական միջոց կը տայ մեր թերթը երկու անգամ շաբաթը հրատարակել... Մի՞թէ հայերի մէջ կանոնաւոր առաջադիմութիւնը անհնարին է, մի՞թէ մենք պիտի յուսահատվենք, և երբէք յոյս չը պիտի ունենանք որ հայ լրագրութիւնը առաջ կերթայ ու ինչպէս ամեն երկրում՝ շաբաթական թերթը փոքր առ փոքր սկսում է հրատարակվել երկու, երեք անգամ շաբաթը և վերջը դառնում է օրական թերթ, կամ գոնէ (ինչպէս շվէյցարական լրագիրների մեծ մասը) շաբաթը հինգ անգամ է հրատարակվում...

Բայց դարձեալ մենք սովորական միջոցները չենք կամենում գործ դնել և չենք գործ դնի....

Թող գործ դնեն այդ միջոցները այն խմբագրութիւնները, ովք զգում են իրանց թոյլութիւնը, զգում են որ առանց սովորական միջոցների երբէք բաժանորդ չեն ունենայ....

Քանի որ մեր բաժանորդների թիւը կը նուազվի, այնքան մենք պակաս գործ դնելու ենք որ և է սովորական միջոցները....

Ի հարկէ շատերը կասեն մեզ՝ բայց ձեր լրագիրը այդպիսով անշուշտ կընկնի, մեր հայոց ժողովուրդը ոչինչ չէ անում առանց սովորական միջոցների (և այդ ասողները մեծ մասամբ այն մարդիկ են, ովք իրանք էլ չենք գրվում, եթէ նրանց չը ստիպեն)։

Թող ընկնի.... բան չը կայ.... այդ էլ կը փորձենք.... այն ժամանակ հաւատացած կացէք, որ մենք մեր վերջին համարը հրատարակելով, կասենք հայերին՝ հայե՛ր դուք ոչ ազգ էք, ոչ հ ա ս ա ր ա կ ո ւ թ ի ւ ն, որովհետև դուք անընդունակ էք այն անընդհատ առաջադիմութեան, որին ընդունակ է ամեն մարդկային հասարակութիւնը, մինչև անգամ վայրենիները...

Եւ կոտրած սրտով կը թողնենք այդ երկիրը....

Բայց առ այժմ դեռ իրաւունք չունենք այսպէս խօսելու՝ այս տարւայ քանի մի հարիւր ստորագրողները բ ո լ ո ր ն է լ կ ա մ ա ւ ո ր կ ե ր պ ո վ գ ր վ ե ց ա ն։ Լաւ է մեզ համար 500 բոլորովին կամաւոր ստորագրող ունենալ, քան թէ 1000 սովորական, որովհետև այն հինգ հարիւրը տարից տարի կաճեն և ժամանակով կը դառնան 1000 կամաւոր ստորագրող և աւելի, կը դառնան մայրենի ճշմարիտ լրագրական գործունէութեան համար հ ա ս տ ա տ ա ր մ ա տ,—իսկ սովորականները միշտ կը լինեն մեր լրագրութեան գործի համար խախուտ հիմք, որ մի անգամ պիտի քանդվի և անդադար տատանման դրութեան մէջ կը պահէ մտաւոր գործունէութեան առաջադիմութիւնը, կը վնասէ հաստատ մտաւոր շարժման և ինքնուրոյն ազգային կրթութեան գործին....

Երբ պիտի հասկանանք այն պարզ միտքը, որ ճշմարտութիւնը չէ կարող սովորական լինել։

Երբ պիտի հասկանանք այն ճշմարտութիւնը, որ այն գաղափարը միայն ապագայ ունի, որ սովորական չէ։

Երբ պիտի հասկանանք որ միայն այն գրականութեանը և լրագրութեանը հարուստ ապագայ է սպասում (թէև նրա ներկայ դրութիւնը լինէր թշուառ անգամ), որ ոչինչ բռնի միջոցներ չէ գործ դնում մարդկային հասարակութենից ընդունված լինելու համար։

Գ. Ա.

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ

Պ. Զմշկեանը իւր բենեֆիսին, յունվարի 17-ին, տուեց «Աղքատացած ազնուական»։ Պիեսայի բովանդակութեան վերա մենք չենք խօսի, որովհետև նա յայտնի է կարդացողների մեծ մասին. այդ մի և նոյն «Իսպանացի ազնուականն է» կամ «Դոն Սէզար Դը-Բազան», որ պ. Զմշկեանի բենեֆիսին երրորդ անգամ խաղացվեցաւ։ Թէ ինչքան օգուտ կարող են բերել այդպիսի պիեսները հայ ժողովրդեան, մենք այդ մասին մեր կարծիքը տուել ենք։

Առաջին երկու գործողութիւնների մէջ պ. Զմշկեանը թոյլ էր։ Նա այնքան բարձր սկսում էր իւր դերը, որ ստիպում էր միւսներին էլ մի և նոյնն անել և այս բանը շատ վնասեց դեբիւտանտ օրիորդներից մէկին (օր. Շամիրամ), բայց յետոյ, երբ պ. Զմշկեանը փոքր ինչ հօգնեցաւ, այն ժամանակ նա աւելի լաւ էր։

Ինչ կը վերաբերի ամբողջ ներկայացմանը պ. Զմշկեանը ամեն աշխատանք գործ էր դրել, որ նա չքեղ լինի. ոչինչ չէր խնայել թէ շորի և թէ բեկվիզիտի համար։

Պ. Աւագեանցի դիկցիան ամբողջ խաղի մէջ միանման էր։ Դոն-Ժոզէի դերը «Իսպանացի ազնուականի» մէջ այնքան նշանաւոր է, ինչքան և Դոն-Սէզարինը։ Հեղինակը այդ երկու տիպերը ընդիմադրել է միմեանց։ Դոն-Ժոզէի դերը գրեթէ մի և նոյն է, ինչ որ Բարադասը «Ռիշլիօի» մէջ։ Նա շատ ցած և խորամանկ մարդ է, բայց այդ յատկութիւնները Դոն-Ժոզէի բոլորովին չէին նշմարվում պ. Աւագեանցի խաղում, իսկ պ. Աւագեանցի շարժվածքները թէպէտ ազատ, բայց յարմար չէին, մանաւանդ կռացած մէջքը։ Առհասարակ պ. Աւագեանցը անսամբլի համար լաւ էր։

Պ. Ջալալեանցը, որ խաղում էր բէնէֆիցիանտի խնդրանօք, լաւ շարժուածքներ ունէր, ափսոս որ նորա ձայնը կամ շատ թոյլ է բէմի համար, կամ նա ցած էր խօսում։

Պ. Մանդինեանցի գրիմը լաւ էր՝ այս առաջին անգամն է, որ մենք նկատում ենք մէկ խաղացող, որ ուշադրութիւն է դարձնում գրիմանքի վրա, բացի պ. պ. Զմշկեանից և Ամերիկեանից որոնք միշտ իրանց դերին յարմար դէմք են շինել։ Խորհուրդ կը տայինք տ. Սաթինիկին ուշադրութիւն դարձնել այդ բանի վրա, որովհետև նա մինչև այժմ միշտ մի և նոյն տիպն է ներկայացնում. Իւլիա (Ռիշլիօ), Ամալիա (Աւազակներ), Ամալիա (Թուղթ խաղացողի կեանքը) և վերջապէս Մարիտանա (Իսպանացի ազնուական) բոլորովին միմեանցից չեն զանազանվում. կարծես մի և նոյն անձն, մի և նոյն շորով, որ մինչև անգամ չէ մտածել իւր մազերը ուրիշ տեսակ սանդրել, դուրս է գալի զանազան պիեսաների մէջ։ Եւ մի և նոյն ժամանակը այդ տիպերը միատեսակ չեն։ Բայց տ. Սաթինիկը չէ նշմարում, թէ չէ ուզում զանազանել անմեղ, նայիվ Իւլիային, համեստ, իւր բախտին խոնարհ Ամալիայից (Երեսուն տարի) և փառասէր Մարիտանայից։ Վերջապէս տ. Սաթինիկի ուշադրութիւնը դարձնում ենք նորա մանգալու վերա։ Միւս երկրորդական դերեր կատարողները, ինչպէս և միշտ շատ թոյլ էին։

Բանտի մէջ ասուած երգը «Բաւական է մեզ» աւելի վատ չէր կարող լինել։

Այս խաղին մասնակցում էին օր. օր. Շամիրամ և Սանդուխտ, առաջինը Լազարիլլոյի դերում, և երկրորդը Մարկիզուհու։ Երկսումն էլ իւրեանց դերերը այնպէս լաւ չը կատարեցին, ինչպէս հարկաւոր էր, բայց այդ բանը ժողովուրդն էլ չի կարող պահանջել մեր օր. դեբիւտանտներից։ Մենք չունենք թատրոնական ուսումնարաններ, որտեղ նոքա կարողանային ուսումնասիրել բեմը և այդ երկու օր. դեբիւտանտների խաղը բաւական լաւ է օրիորդների համար, որոնք տնային կերպով սովորել են։ Եթէ մտաբերենք տ. տ. Մէլիք-Նազարեանցին, Արամեանցին, Սաթինիկին,—դոքա առաջին անգամները աւելի թոյլ էին, քան թէ օր. օր. Շամիրամը և Սանդուխտը։

Վերջապէս տասը տարի է, որ գրեթէ ոչ մէկ նոր օրինաւոր դերասանուհի չենք տեսել մեր բեմի վերա, ոչ ոք չէր վճռվում բեմ դուրս գալ, վախենալով Տփխիսեցոց «սաս կօսէից», որ շատ անախորժ է ամենքի համար։ Բայց պատուելի օրիորդները ուշադրութիւն չը դարձրին այդ բանբասանքների վերա։ Մենք չենք կարող շնորհակալութիւն չանել օրիորդներին նոցա բեմ դուրս գալու համար և պ. Զմշկեանին, դրա պատճառ լինելու համար։ Վերջացնելով յօդուածը, մենք խոստանում ենք, որ ժամանակով օր. Սանդուխտը կարող է լաւ կատարել պառաւների (grande dame) դերերը։

Յ. Տէր-Գրիգորեանց.

ՆԱՄԱԿ ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ

Ահա արդէն կէս տարի է անցել որ քաղաքային դումայի ժողովը մի ուսումնական մասնաժողով նշանակեց մեզ մօտ մի միջին կարգի ուսումնարան հիմնելու համար։ Լինի նա արուեստական, կլասիկական կամ րէալական, այդ յանձնած էր մասնաժողովին վճռելու։

Փոքր միջոց այս մասնաժողովի նշանակելուց յետոյ, ես պատիւ ունեցայ տեսնվելու դորա գլխանական անդամներից միոյն հետ, որ շատ ջերմ պաշտպանում էր կլասիկական սիստեմն, բոլորովին մոռանալով—չը խօսինք ժամանակի ոգու և պահանջմանց մասին—որ մեր կեանքի պայմանները այնպիսի են, որ մի րէալական ուսումնարան մեզ նոյնքան հարկաւոր է, որքան օդը կեանքի համար։

Կլասիցիզմի պաշտպանները իրանց կարծիքը միայն նորա վերա են հիմնում, որ կլասիկական գիմնազիօնների աշակերտները իրաւունք են վայելում համալսարան մտնելու. բայց չկան միթէ մեզանում Լազարեան ճեմարանի (որ նոյնպէս կլասիկական է) աշակերտներ, որոնք չը նայելով համալսարան մտնելու իրաւունքի վերա, չը կարողացան, վիճակի մի դառն ծաղրի պատճառով, իրանց իրաւունքից օգուտ քաղել, մնալով առանց դիպլօմի, չը նայելով որ նոքա շատ անգամ հան-

---

շտապ, շտապ գնում էր դէպի բաղալները։ Երբ նա մօտեցաւ նոցանից մէկին, բաղալը կշեռքը բարձրացրեց և խփելով դազգին ասաց.

—Ուստա Միխակ, աքա մէ էս խրամուլի գըլուխը տես, մէ էս խալերուն մտիկ, մէ դունչը անդղէ, հէնց գիդենաս սիրուն աղջկայ պռօշնիր ըլի։

—Լաւն է, ասաց Միխակը, չարէքը վօնց։

—Հինգ շայով ծախում իմ, ամա քու խաթիր համա մէ աբասով կուտամ։

Միխակը առաւ մէ չարէք խրամուլ և գնաց դէպի տուն։ Երբ նա մօտեցաւ իւր տան դռանը գեղեցիկ կանացի ձայնը, որը նանա էր ասում, գրաւեց նորա ուշադրութիւնը և ստիպեց կանգնել դռան մօտ։

Մինչև Միխակը հիացած լսում է երգը, մենք մտնենք սենեակը և մէկ հայացք ձգենք նորա վերա. աջակին դարբասի անկիւնում դրած է տախտը իւր վերայի նահապետական քուրսիով, ճրաքուէ մոմը ծոյլ լոյս էր տարածում սենեակի մէջ։

Ոտքերը քուրսու տակը դրած, կիսապարկած օրօրոցի վերա, երեխային կաթն էր տալի մէկ մանկահասակ կին, որի գեղեցկութեանը կնախանձէր ամեն գեղեցիկ կին։ Նորա կամար-կապած ունքերի և ալուանի թշերի մէջտեղը դրած էին երկու արեգակ, որոնց ամեն մօտեցող թրչունքը անշուշտ պէտք է այրէր իւր թևերը և որոնց ամէն մահկանացու աչքեր անուանելով, պէտք է մահացու մեխկ գործէր։ Նա հանում է իւր ծիծը երեխայի բերանից և սկսում է քնքշութեամբ օրօրել երեխային և շարժելով իւր մեղմիկ շրթունքները, նա երգում է առաջ կամաց և յետոյ աւելի բարձր.

Նանի նանա Լէւանօ
Ջէմօ զուրձնիս մոէւանօ։

Կինարմատի աչքերը սկսում են վառվառ տալ, նոցա մէջ երևում է սէր դէպի իւր մանուկը՝ այդպէս կարող են փայլել միայն այն մօր աչքերը, որի զաւակը սիրոյ պտուղ է։ Նա շարունակում է երգել, այս ժամանակ դուռը բացւում է և մտնում է Միխակը ձեռքերը պարզած, մէկ վայրկեանից յետ Մայրին նորա գրկումն էր։

Միխակը թողնում է Մայրինին և նստում է քուրսու մօտ, այս վերջինը բերում է մաւի դաջած սուփրէն, գցում է քուրսու վերա, դնում է այնտեղ իւրեանց խոնեմ ընթրիքը և ինքն էլ նստում է Միխակի կողքին։

—Էսօր թամբաքօս պրծայ, Մայի, փուղը տարայ տուի տիրուչը, էքուց էլի երկու հակը պիտի բերիմ։

—Էս ամսվայ դաղումը ինչքան է, հարցրեց Մայրին։

—Տասն ու ինը մանէթ մէ աբասի կէս շայի, եօլա կէհանք էլի, պատասխանեց Միխակը։

—Թամբաքօն վուր կտրես, ինձ համա էլ ղրգէ, վուր չինիմ, էս օր ես էլ պրծայ իմ թամբաքուն, թուխթ շատ կայ, ասաց Մայրին։

—Անգին քար ես, Մայի ջան, Աստուծ գիդենայ, հիդս մէ գլուխ լուծ ես քաշում էլի, էնդղա թամբաքօն էտէնց չուստ պապիրոզ չինեցէր։

—Շինեցի էլի. այ հօրէն տես, ասաց Մայրին մատով ցոյց տալով։

—Մէ խօսքով ինձպէս բախտաւոր մարթ աշխրքի էրէսին չկայ։ Փառք քիզ Աստուծ, ասաց Միխակը երեսը խաչ հանելով և վերջացրեց ընթրիքը։

Մայրին վեր քաղեց սուփրէն և մէկ քանի րոպէից յետոյ մոմը հանգաւ և դարբասի մէջ տիրեց խորը լռութիւն......

3

Այսպէս Միխակը երջանիկ ապրում էր։ Ոչ ոքի առաջը չէր ծռում իւր գլուխը, ոչ ոքին չէր շողոքորթում և ում մէջ ծռնութիւն տեսնէր, իսկոյն երեսին ասում էր, և այս բանը վերջը նորան շատ վնասեց։ Ողորմելին չգիտէր, որ ազատախօսին Տփխիսցին աւազակից չէ զանազանում։

1873 թուի յունիս ամիսն էր, Միխակը հիւանդ դողով պարկած էր իւր տանը։ Այս հանգամանքը դժվար տանելու էր նորա համար, որովհետև ահագին ընտանիք ունէր, բայց այնու ամենայնիւ տարաբախտութիւն չէր։ Գարչօն Միխակի մեծ որդին բաց էր անում դուքանը և ծախում էր իւր մօր Մայրինի շինած պապիրօզները։ Այս վերջինը այնքան աշխատում էր, որ կարողանում էր կառավարել իւր տունը։ Եկաւ յուլիս ամիսը, Գարչօն փակեց դուքանը, որտեղ այլ ևս ոչինչ չկար։

Մայրին սկսեց կամաց կամաց ծախել իւր տան խեխճ կայքը և տեսնելով, որ ապրուստի այդ թըշուառ միջոցը հատաւ, նա սկսեց լուացք անել, բայց ամէն ժամանակ հետը ունենալով իւր ծծի և միւս փոքր երեխաներին, նորան բացասեցին։ Երբ Միխակը լաւացաւ նորա միակ կաբէն անգամ ծախուած էր։ Նա գնաց գործարանատիրոջ մէկի մօտ և խնդրեց, որ իրան վերցնեն իբրև բանուոր։

—Ուշ էկար, ուստա Միխակ, առանց քիզ էլ էնքանն ունինք, վուր չինք կանացի օխտայ գայ։

—Պարոն, ասում էր Միխակը, էրէխէրքս ուտելու հաց չունին, թէ Աստուծ կու սիրես, մէ բան չարա արա ինձ։

—Ինչ ես ասում տօ, վօնց չարա անիմ. ուրիշին դուս անիմ, քիզ վիկալնիմ, ինչ գիդես թէ նա քիզմէն աւելի նաչար չէ, ասում էր գործարանատէրը, և երբ Միխակը հեռացաւ, նա փընթփնթաց. գլխիս ղարաւուլ իմ կանգնեցնում քիզ. ինչ անիմ, պիտի էրէսիս ասիս, թէ ինչ ասում է. ինձ մարթ չէ հարկաւոր, ամա վուր պէտք էլ ըլի քիզ չիմ վիկալնի։

Այսպէս Միխակը ամէն գործարանատիրոջից խնդրեց գործ և ամէնքը նորան բացասեցին։ Նա գումար չունէր և առաջարկում էր իւր աշխատանքը, իսկ նորա քրտինքը ոչ ոք չէր կամենում գնել։

Այսօր Միխակը գնաց վերջին գործարանատիրոջ մօտ և մի և նոյն բացասական պատասխանը ստացաւ։ Մենք տեսանք, ինչպէս նա անհաստատ քայլերով դառնում էր տուն, բայց երբ մօտեցաւ դռանը, երբ միտքն եկաւ, որ իւր ընտանիքը քաղցած է, նա չը համարձակւեցաւ ներս մտնել և այնպէս սաղ օրը դուրսը կմնար, եթէ իւր կինը չը տանէր տուն։

(Կը շարունակւի)

գիտանում են ուսումնական մասնաժողովների անդամներ և նոցա մէջ առաջին դերեր են խաղում։

Մենք կարծում ենք, որ ինչպէս որ համալսարան մտնելու իրաւունք ունեցող շատ աշակերտները այս իրաւունքից օգուտ քաղել չեն կարող, այնպէս էլ շատերը, որոնց այս իրաւունքը տրւած չէ իրանց բնաւորութեան զօրութեամբ կարողանում են յաղթել ամեն արգելքներին և շարունակել իրանց ուսումը համալսարանումը։

Մենք ապրում ենք այնպիսի ՚դարումը, երբ գիտութիւնը առաջնորդում է կեանքին, ուրեմն առաջինն է ծառայում երկրորդին և ոչ ընդհակառակ։ Ուրեմն մեզ մօտ մի կլասիկական ուսումնարան բոլորովին անբնական է, մանաւանդ մեր ռէալական, առևտրական երկրի համար, ուրտեղ ամեն բան մի իրական, շօշափելի չափով, և ոչ թէ վերացական գաղափարներով է չափւում։ Մի շօշափելի օրինակ տուեց մեզի մեր դրացի Ռօստով քաղաքը, հիմնելով իր մօտ մի ռէալական ուսումնարան, ուրտեղ մտնելու ցանկացողների թիւր երեք անգամ մեծ է կանօնադրութեամբ որոշված թւից։ Մինչև անգամ հեռաւոր քաղաքներից, Չերկասկից և Տագանրոգից, որոնք ինքեանք իրանց մօտ ունեն կլասիկական գիմնազիօններ, շտապում են դիմել Ռօստովի ռէալական ուսումնարանը։

Վերև յիշված էր, որ ահա արդէն մի ուսումնական մասնաժողով է նշանակւել հիմնվելու ուսումնարանի նախագիծը մշակելու համար, բայց այնու ամենայնիւ նա անգործ է մնում, իսկ նախագիծը մշակւում է…

Նորերումս պատահեցայ երկու անդամների ուսումնական մասնաժողովի։ Մէկը ասում էր՝ հաւատացէք, պարոններ, որ այս բոլորը սափոնի փամփուշտներ են, մենք ոչինչ ուսումնարան չենք ունենալ։

Մեզ թւում էր որ կլասիկական դաստիարակութիւն ստացած մարդիկը համակրում են ամենայն հասարակական նոր ձեռնարկութեան… բայց մեզ այդ միայն թւում էր, իսկ իրականութեան մէջ մենք ոչինչ չենք տեսնում, այլ լսում ենք, որ այս կլասիկական գիտնականները ամեն բանի մասին վերևից են դատում, մինչև անգամ մեր գրադարանի մասին (որ ճշմարիտ է դեռ ևս փոքր միջոցներ ունի), համեմատելով նորան մի հայախօսութի հետ, չը գիտեմ ինչու,—երևի այն պատճառով, որ նորա մէջ ամեն երեկոյ հաւաքւում է, ճշմարիտ է, ոչ կլասիկական երիտասարդութիւնը, նախապատւելով երեկոյ անցնել կարդալով, քան թէ կլուբումը թուղթ խաղալով։

Գաւառական ուսումնարանի մասին ես կարծեմ մի անգամ գրել էի, որ նա շատ տխուր դրութեան մէջ է, որ այս ուսումնարանի 2-դ դասատանումը հնոց և կրկին պատուհաններ չունենալու պատճառով, աշակերտները դասի ժամանակ նստում են մուշտակներով։ Իսկ այս օրերս մուշտակ չունեցող մի աշակերտ, չը կարողանալով նստել ցուրտ դասատանումը պալտօյով, ստիպված էր թողնել ուսումնարանը։ Եթէ սորան աւելացնենք, որ մեր ուսումնարանում սովորութիւն է դարձել որ այս կամ այն առարկայի ուսուցիչները պակասում են, դժուար չի լինիլ երևակայել մեր միակ ուսումնարանի ողբալի դրութիւնը։

Դեկտեմբերի 1-ին Հայր-Բէկեան

ՆԱՄԱԿ ՓՕԹԻՒՑ

Երբ Տփխիս նստում ես երկաթուղին և հեռանում ես մէկ քանի ստանցիա, իսկոյն ամենախոշոր բանը, որ ընկնում է քո աչքին մէջ, այդ անտառների անողորմ ոչնչացնելն է։ Որ կողմը նայում ես ամեն տեղ անտառները խուզած են և նոցա տեղ մէկ նորատունկ ծառ. չես գտնի։ Առանց ցաւի չի կարելի նայել մի և նոյն ժամանակը, թէ ինչպէս այն ահագին պտղաբեր դաշտերը, որոնք գտնւում են իմերեթիայում, որոնք ջրի կողմից պակասութիւն չունեն, ցանուած են միայն սիմինդրով և իմերելը բահը ձեռքին, բերանը բաց, նայում է՝ թէ երբ պէտք է հասնի նա, որ կտրի և իւր ընտանիքը կառավարի։

Ամեն տեղ, ուր շինվում են երկաթուղիներ, երկրին միշտ օգուտ են բերում, ընծայելով տեղին կրթեալ երկրից բերած հետևանքներ, որոնց մեծ աշխատանքով առաջինները ձեռք են բերել և որոնցից առանց մեծ գլխացաւանքի պէտք է օգուտ քաղէին վերջինները։ Բայց ահա երկու տարի է Փօթի-Տփխիսեան երկաթուղին շինած է և բերեց արդեօք նա վերոյիշեալ օգուտները։ Այս հարցին թող պատասխանեն միմիայն սիմինդրով ցանած դաշտերը։

Ամեն մէկ ստանցիայում գտնւում են փոքր իմերել տղերք, որոնք ուզում են տեղային մրգեր և զանազան ուտելեղէններ ծախել ճանապարհորդներին. առանց ուրախութեան չի կարելի լսել, թէ ինչպէս այդ իմերել երեխաները խօսում են բաւական լաւ ռուսերէն։

Մտնում ես ստանցիաները մէկ բան ուտելու, քո բախտն է, եթէ ունիս մանր փող, կամ ուտելուցդ առաջ հարցրիր կարող են մանրացնել թէ ոչ ռուբլիանոց, եթէ այս նախազգուշութիւնը չէք արել, զանգակը կըտան և ձեր ռուբլին կորաւ։

Ճանապարհին Տփխիսից մինչև Փօթի երեք անգամ փոխւում են վագօնները, որ շատ անյարմար է ճանապարհորդի համար, որը շատ անգամ իւր սեփականութիւնից մէկ բան մոռանում է վագօնի մէջ։ Այս երեք ստանցիաներն են. Միխայլովօ, Բէժատուբանի և Կվիռիլի։

Վերջապէս հասնում ես Փօթի։

Փօթին, որ գտնւում է Ռիօնի վրայ, Սև ծովի ափը, է առևտրական քաղաք։ Նա ունի բաւական լայն և աւազոտ փողոցներ, որոնք անձրևից յետոյ ցեխի լիճ են ներկայացնում, բայց ցեխը մէկ քամուց յետոյ 24 ժամի միջոցում չորանում է։ Փօթին անձրևի պակասութիւն չէ զգում, մէկ կողմից այս յանգամանքը, միւս կողմից Ռիօնի և ծովի մօտիկութիւնը Փօթիի կլիման անում են խոնաւ։ Այս խոնաւութիւնն է պատճառը, որ բըժիշկները միշտ բարակացաւով հիւանդներին խորհուրդ են տալի ներշնչել Փօթիի օդը։

Բնակիչները թւով մօտաւորապէս չորս հազար են, մեծ մաս Ռուս, որոնք վարում են զանազան արքունական պաշտօններ, կամ ծառայում են նաւերի վրայ։ Նոցա թւում Հայերը հարիւր մարդ են և չորս ընտանիք, բոլորն էլ վաճառական, մէկ քանիսն էլ վարում են կամիսիօների պաշտօն։ Հայերը ունին մէկ փայտեայ եկեղեցի և քահանայ։ Գրեթէ ամէնքը այնտեղ կարողացել են իրանց համար փոքր ի շատէ գումար կազմել, զարգանալ, բացի բուն բնակիչներից, որոնք գտնւում են աղքատ դրութեան մէջ և չեն ստանում ոչինչ ուսում։

Փօթիի նաւահանգիստի մասին շատ գրեցին թէ Տփխիսոյ ռուս լրագիրները և թէ մայրաքաղաքի, ես շատ հետաքրքրւում էի նորանով, բայց ոչ ոք բնակիչներից չկարողացաւ տեղեկութիւն տալ։ Մինչև հիմայ ամէնքը հետաքրքրւում էին նաւահանգիստով, բայց տեսնելով, որ շատ խօսում են և ոչինչ չեն շինում, նոքա բոլորովին ուշադրութիւն չեն դարձնում։ Եթէ բնակիչներից հարցնում ես ինչ դրութեան մէջն է նաւահանգիստը, նոքա պատասխանում են՝ «չը գիտենք, մենք սպասում ենք, մինչև կը շինուի»։

Նաւահանգիստի հիմքը գցուել է, չեմ յիշում ինչտեղ, բայց աւազը, որ Ռիօնը բերում է իւր հետ, նորան խարաբ է արել։

Փօթին ունի մէկ քանի հիւրանոցներ, որտեղ անողորմ կերպով գրփում են։

Կայ այնտեղ նմանապէս կլուբ, որի անդամ կարող են լինել ամէնքը, վճարելով տարեկան 15 ր.։ Կլուբը ունի գնովի բեմ երկու դեկօրացիաներով (սենեակներ հարուստ և միջակ), որոնց շատ հեշտ կարելի է փոփոխել. ունի նմանապէս գրատուն և ստանում է մէկ գաղիերէն, մէկ վրացերէն և Ռուսաստանի մայրաքաղաքի գրեթէ բոլոր լրագիրները և Տփխիսոյ ռուսերէնները, միայն չը կայ ոչ մէկ Հայերէն լրագիր՝ ոչ «Մշակ» և ոչ «Մեղու Հայաստանի», չը նայելով որ անդամների մէջ շատ Հայեր կան։ Դոքա իրաւունք ունեն պահանջել ստորագրուել երկու շաբաթաթերթերին և խորհուրդ կըտայի այդ իրաւունքը գործ դնել։

Կլուբում լինում են միշտ Ռուս թատրոնասէրների ներկայացումներ և առաջին անգամ յունվարի 8-ին պ. Ամերիկեանը տուեց Հայ ներկայացումն, որ մեծ ընդունելութիւն գտաւ։

Փօթի ստացւում են՝ երեք օրինակ «Մշակ», մէկ «Մեղու Հայաստանի» և մէկ «Մասիս»։

Յ. Տէր-Գրիգորեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յունվարի 21-ին վախճանվեցաւ Թիֆլիսում տիկին Եղիսաբէթ Յովհաննիսեանցը, որի մահը ոչ թէ միայն իր ընտանիքի համար մի անդառնալի կորուստ է, բայց և կորուստ է Թիֆլիսի հայ-հասարակութեան մտաւոր շրջանների համար։ Նրա ընտանիքը միակ կենդրօն էր Թիֆլիսում հայոց երիտասարդութեան համար։ Տիկին Յովհաննիսեանցի բնաւորութիւնը՝ գործունեայ, եռանդոտ բնաւորութիւն էր։ Օգնել սրան, նըպաստել նրան, կազմել մի երեկոյ, մի թատրոնական ներկայացում, սիրողների մի կօնցերտ այս կամ այն բարեգործական նպատակով, նպաստել նիւթապէս այս կամ այն աղքատ ազգային ուսումնարանին, — հիմնել անգամ ուսումնարան, նրա համար պարտաւորութիւն էր դարձել։ Նա անդադար գտնւում էր գործունէութեան մէջ։ Եթէ մեր Թիֆլիսի տիկինները անտարբեր են դէպի իրանց ազգութիւնը, մեր կանանց մէջից մի բացառութիւն էր կազմում հանգուցեալը։ Նա մեր նեղ հասարակական կեանքում քիչ չարաւ հայութեան գործի համար։ Այդ պատճառով տիկին Յովհաննիսեանցը ներկայանում է մեզ ոչ թէ միայն որպէս ընտանեկան անձն, բայց որ աւելի հազուագիւտ է մեր հայ կանանց մէջ, ներկայանում է մեզ մեր նեղ հասարակական և մտաւորապէս աղքատ հայ-շրջանում, որպէս հասարակական անձն։

* * *

Բաթումից հաղորդում են մեզ, որ ամսոյս 4-ին քաղաքական կլուբումը թատրօնասէրներ պ. Աւագ Գրիգորեանցի առաջնորդութեամբ բարեգործական նպատակով մի ներկայացում տուին։ Խաղացվեցան պ. Բարխուդարեանցի «Սէր և Մահ» և պ. Ալաղաթեանի «Վայ իմ կորած յիսուն ոսկի»։

Ամսոյս 20-ին կրկին պիտի մի ներկայացում տային յօգուտ Սամարայի սովածների։

* * *

Մենք ստացանք հայր Վահան Բաստամեանցից Վաղարշապատից մի յայտարարութիւն «Դըպրոց» անունով նոր մանկավարժական ամսագրի, որ երիտասարդ վարդապետը պիտի հրատարակէ։ Ամսագրի թոյլտւութիւնն արդէն ստացած է։ Միւս անգամ կը տպենք յայտարարութիւնը։

* * *

Մեզ խնդրում են ուղղել մի սխալ, որ մտել էր «Մշակի» № 1 տպած Գօրուց հաղորդած լուրի մէջ։ Գ. Գ-եանցի տեղ պէտք է լինի Գ. Դ-եանց։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Գերմանական „Allgemeine Zeitung“ լրագրում կարդում ենք հետևեալը։ Ֆրանսիական դեսպանատան խառնվիլը հայ-կաթոլիկների գործերի մէջ, ոչ միայն սոցա, այլ և բոլոր տաճկաց շրջանների մէջ մեծ զրգռումն պատճառեց։ Ֆրանսիական դեսպանութիւնը պահանջում էր, որ բոլորը, ինչ որ Բարձր. Դուռը այս գործին վերաբերութեամբ արել էր, աւելի քան մի տարւոյ ընթացքում, յետ առնվի, այսինքն, որ համայնքից ձայների բազմութեամբ ընտրվելուց, աթոռակալից ճանաչվելուց, Սուլթանից ընդունվելուց և օրինական բերաթ ստանալուց յետոյ, Կուպելեան պատրիարքը կրկին արձակվի,—իսկ Վատիկանին յանձնի գործերը, Բարձր. Դռնից աքսորված Հասունը կրկին յետ կանչվի և հայ-կաթոլիկների պատրիարք ճանաչվի։ Բօլէն լաւ էր ընտրված, որովհետև այժմեան նախարարութեան մեծ մասը Ֆրանսիական ազդեցութեան տակն է գտնւում՝ թէ արտաքին գործերի նախարարը, Ռաշիդ փաշան, թէ պետական խորհրդի նախագահը, Սաֆվէտ փաշան, թէ վերջապէս նախարարութեան ամենամեծ ազդեցութիւն ունեցող անդամները՝ Ֆրանսիապաշտ են։ Հասունեաններից խմբովին առաջարկված խընդիրքն էլ այս գործին մի աւելի մեծ նշանակութիւն տուեց։ Երէկն հասարակութեան մէջ լսվում էր, որ կառավարութեանը պատկանող մի նաւ պիտի գնար Տրիէստ, ուրանդից հանդէսով պիտի բերէր աւստրիական հովանաւորութեան տակ գտնվող Հասունին, և նրա հետ միասին պիտի գար եզուիտների մի ամբողջ խումբ, որ Սիլլաբուսի և Բէկէրգուբուսի օրհնութիւններով և անխալութեան դօգմայով պիտի բաղդաւորացնէր Տաճկաստանը։ Կիրակի օրը (յունվարի 4-ին), պէտք էր մինչև անգամ մի տեսակ դատ կատարվէր հակահասունեանների դէմ։ Բայց այս վերջինները սաստիկ ընդդիմացան։ Գերմանական դեսպանատունը Բարձր. Դրան մօտ հարցնել տուեց թէ ինչ հիման վրա Ֆրանսիական դեսպանատունը խառնվում է Տաճկաստանի ներքին գործերի մէջ, աւելացնելով, որ գործ միջամտելը 'ի հարկէ միւս դեսպանատներին էլ նոյն իրաւունքները պիտի տայր։

Եւ ժամանակ Բարձր. Դուռը բաւականացաւ հասունեաններին մի առանձին համայնք ճանաչելով, և նոցա քաղաքական վարչութիւնը յանձնեց ժամանակաւորապէս այդ կուսակցութեան գլխաւոր դրդիչին, Եզարեան էֆենդիին։

ՄԱՐՇԱԼ ԲԱԶԷՆԻ ՊՐՕՑԵՍՍԻ ԱՌԻԹՈՎ

Գերմանական „Köln. Zeitg“ լրագիրը տըպել է նորերումս մի շատ հետաքրքիր յօդված մի գերմանական օֆիցէրի, որ ինքն ականատես է եղել Մեցի պաշարման և բացի տրանից երկար ծառայելով Ֆրանսիական զօրքի մէջ Ալժիրիայում, մօտիկ ծանօթ է Ֆրանսիական զօրքի կազմակերպութեան և ոգու հետ և մինչև անգամ անձամբ ծանօթ էր մարշալ Բազէնի հետ։

Ֆրանսիան մեղադրելով մարշալ Բազէնին դաւաճան ազգի և զօրքի, ասում է հեղինակը, պատժելով նրան, ցոյց տուեց իր փոքրահոգութիւնը։ Ֆրանսիան չը կամենալով խոստովանել իր ամբողջ զօրքի և կառավարութեան փաուլ և անհաստատ կազմակերպութիւնը, չը կամենալով խոստովանել թէ իր զինուորականներին, և մինչև անգամ մարշալներին պակաս էր ճշմարիտ գիտութիւն,—բարձում է մեղքը մէկի վրա և դատապարտում է նրան…

Հեղինակը ինքն ներկայ լինելով Մեցի պաշարմանը, ծանօթութիւններ և բարեկամական կապեր ունենալով թէ Ֆրանսիական զօրքի, թէ Լօթարինգիայի, մանաւանդ Մեցի, բնակիչների հետ, վկայում է թէ զօրքը վերջին յուսահատ դրութիւնն էր հասցրած, չունենալով ամենաանհրաժեշտ բաները՝ նրան պակաս էր օրինաւոր կերակուր (շատ տեղ Ֆրանսիացի զինուորը սարսափելի սով էր տանում) նրան պակաս էր զէնք, շորեր… Այդ դրութեան մէջ ինչ պիտի անէր ամենատաղանդաւոր զօրապետը…։ Այն էլ ճշմարիտ է, որ թէ բնակիչները, թէ իրանք օֆիցերները ու սոլդատները վկայում էին դեռ Մեցի պաշարման ժամանակ (նոյնպէս և նրանք, որք Բազէնի հետ Ալժիրիա և Մեքսիկա են եղել) որ այդ մարդը շատ կամակոր է, խստասիրտ է,—բայց նրա ստորադրեալներից ոչ մէկի մտքին էլ չէր անցնի մեղադրել մարշալին՝ հայրենիքի դաւաճան։ Այո, շատերը խոստովանում էին, որ նա լաւ կանէր, քաջ սոլդատ լինելով,—չունի ժամանակակից զօրապետներին անհրաժեշտ գիտութիւն։ Բայց մի թէ՞ այս պատճառով կարելի էր Բազէնին մահվան, բանտարկութեան կամ աքսորանքին դատապարտել… Բոլոր Ֆրանսիական զօրապետներին պակաս է ծանր, խոր, թէ զինուորական, թէ հասարակական կրթութիւնը, պակաս են ճիշդ հմտութիւնները… ուրեմն եթէ սրա համար են պատժել Բազէնին, ինչի ուրիշներին էլ չեն պատժել… Եթէ այդպէս է, բոլոր Ֆրանսիական զօրապետները պիտի դատապարտվէին, սկսած այժմեան հանրապետութեան նախագահից, պարոն Մակ-Մահօնից…

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Անգլիական լրագիրները հաղորդում են, իբր թէ Անրի Ռօշֆօրը վախճանվեցաւ աքսորանքի մէջ։ Բայց զարմանալին այն է, որ Ֆրանսիական լրագիրները մինչև այժմ չունեն այդ մահվան մասին ոչինչ տեղեկութիւն։

—„Köln. Zeit.“ հաղորդում է, որ Սերբիայի ազգային ժողովը (սկուպշտինա), որ հաւաքված էր Կրագուեվացի մէջ, մի ադրէս է ներկայացրել Միլան իշխանին, որի մէջ նա այլ արտօնութիւնների թւում, խնդրում է շնորհել և մամուլի կատարեալ ազատութիւնը։

—„Journ. de St. Petersb“ լրագրում կարդում ենք, որ պրուսական պատգամաւորների ժողովից առաջարկած օրէնքը լրագիրները և օրացոյցները ազատել դրօշմահարկից՝ տէրերի ժողովից (Herrenhaus) մերժվեցաւ առ ժամանակ։

—Սպանիայից միշտ տխուր լուրեր։ Սպանիան հետևում է զարմանալի կապիկութեամբ Ֆրանսիայի օրինակին։ Կորտէսները գլխաւորութիւն

ունէին ընտրել նոր մինիստրութիւնը, բայց Մադրիդի նահանգապետ Պավիա, պաշարեց կորտեսների շինութիւնը և ստիպեց կորտէսներին ցրվելու։ Կաստէլարը հրաժարականը տուեց։ Նոր մինիստրութիւնը կազմվեցաւ մարշալ Սէրանօի նախագահութեամբ...։ Ուրեմն Ֆրանսիայում մարշալ Մակ-Մահօն, իսկ Սպանիայում մարշալ Սէրանօ։

—„Allgemeine Zeitg“ լրագրում կարդումենք, որ Բէրլինի Րայխստագի նոր ընտրութիւնները եղան մեծ մասամբ ազգային—ազատամիտ կուսակցութեանը աջող, մասամբ պահպանողական, մասամբ սօցիալ-ռամկապետական։ Բավարիայում կղերականները ընտրվեցան, իսկ սօցիալ-դէմօկրատները Սաքսօնիայում ընտրվեցան։ Պ. պ. Բէբէլ, Լիբկնէխտ, Եակօբի և այլ սրանց նման ծայրայեղ կուսակցութեան պատկանողները նոյնպէս ընտրվեցան։ Ընտրվածների մէջ բաւական մեծ պրօցէնտ կայ հասարակ արհեստաւորներից։

—Հեռագիրը հաղորդում է փարիզից, որ քաղաքագլուխների մասին օրէնքը ընդունվեցաւ բազմութեամբ 367 ձայների, 324 ձայնի դէմ։

—Սպանիայից հաղորդվում է, որ Կարթագէնա քաղաքը ընկաւ կառավարութեան ձեռքը, ֆեդէրալիստները փախան Ալժէրիա, որտեղ Օրան քաղաքում բռնվեցան ֆրանսիական կառավարութենից։

—«Մասիս» լրագիրը հաղորդում է՝ Հասուն գերապայծառին փոխանորդ Ազարեան Գերապայծառն անցեալ չորեքշաբթի օրը 40-էն աւելի պապական վարդապետաց հետ Բ. Դուռն երթալով, վերստին խնդիր մատոյց, որպէս զի հռովմէական կաթոլիկ հասարակութիւնը պաշտօնապէս ճանչուի։

—«Մասիս» լրագիրը հաղորդում է՝ կայսերական կառավարութեան հաստատած Դրոշմի տրոց կանոնադրութիւնը հրատարակեցաւ։ Յիշեալ կանոնադրութիւնն՝ ինչպէս ամեն առեւտրական, դրամական, դատական և այլ թղթոց, նոյնպէս և լրագրաց վրայ դրոշմի տուրք դրած է ամեն մէկ թերթի համար երկու փարա. տուրք մը՝ զոր լրագիրք չենք գիտեր ինչպէս պիտի կրնան վճարել իրենց արդի գնով. մանաւանդ օրական թերթերն որք օրը 40—50 և մինչև իսկ 60 ղրշ վճարելու կը հարկադրին։

—Նոյն լրագրում կարդում ենք՝ կըսուի թէ ծխախոտի մատակարարութեան տեսչութիւնը մաքսանենգութեան առաջն առնելու համար որոշեր է թէ ծխախոտին գինն իջեցնել և թէ տեսակները բարւոքել։ Եթէ այս լուրն ստոյգ է, ծխախոտի մատակարարութիւնը թէ հասարակութեան և թէ իւր շահուն հաւասարապէս օգտակար գործ մը պիտի ընէ։

—Նոյն լրագիրը ասում է՝ Ասորւոց բաժանման խնդիրը լուծվեցաւ։ Բ. Դուռը Պատրիարքարանէն առած բացատրութեանց վրա մերժեց Ասորւոց կաթողիկոսին անկախութեան պահանջումը, և իմացուց որ իրենց գործերն ըստ առաջնոյն Հայոց Պատրիարքարանի միջնորդութեամբ պիտի կատարուին։ Ասոր վրա Ասորւոց կաթողիկոսն երկու վարդապետ ղրկելով ի Պատրիարքարան, իր շնորհակալութիւնը ներկայացուց Գեր. Տեղապահին, և իր կաթողիկոսական պէռաթը Բ. Դռնէն ստանալու համար անոր միջնորդութիւնը խնդրեց։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ռուս „Современныя Извѣстья“ լրագիրը (№ 340) տպել է մի նամակ հարաւ-արևելեան կովկասից, որտեղ նամակագիրը Նշանաւոր կօկօրէվի մասին խօսելուց յետոյ, սկսում է նկարագրել կովկասեան ազգերի վարք ու բարքը, ասում է՝ թէ նրանք աւելի խոր տգիտութեան մէջն են գտնվում քան թէ ռուսները, և որ աւելի վատն է, տեղական լուսաւորեալ մարդիկն էլ իրանց պարտաւորութիւն են համարում բոլոր նախապաշարմունքները և տգիտութիւնը պաշտպանել, կարծես թէ նրանք թանգագին և անմատչելի աւանդութիւնները լինէին։ Պարոնը պատմում է, որ մինչև անգամ արտասահմանում ուսում աւարտած երիտասարդները իբր թէ նրան անձամբ յայտնած են, որ նրանք ջանում են պաշտպանել ազգութիւնը իր բոլոր արտայայտութիւնների մէջ, և ազգութեան գաղափարի վատ կողմերն անգամ նրանց թանգագին են և իրանց կարծիքով անմատչելի։... «Ես շատ անգամ ինձ ու ինձ հարց էի առաջարկում, աւելացնում է հեղինակը, ինչի՞ են գնացել այդ երիտասարդները Հէյդէլբէրգ կամ Փարիզ, միթէ նրա համար, որ գիտնական հարցերի վճռելու մէջ երիտասարդութիւնը անցնելուց յետոյ, գան այն եզրակացութեանը, որ պիտի արդարացնեն բոլոր սխական սովորութիւնները»։—Ընթերցողը թող ինքն իր դատողութիւններ անէ այդ տեսակ խելացի յօդվածի վրա...

***

Զմիւռնիայի «Արշալոյս Արարատեան» տպել է մի նամակ Ցիւրիխից, որտեղ խօսվում է ուսանողութեան, պ. Աբէլեանի, պ. Եղեանի և պ. Վարդանեանի վրա։ Այդ վերջինի մասին ասված է թէ նա ուղղութիւն է տալիս և միանգամայն հրսկում է հայ ուսանողների վրա Ցիւրիխում։—Մենք այնքան լաւ ենք ճանաչում պ. Վարդանեանին, որ չենք կամենում հաւատալ, որ այդ խելացի երիտասարդը համաձայնվէր հսկել երիտասարդների վրա, այն ինչ նա գիտէ թէ այդ վնասակար է երիտասարդների ազատ զարգացման համար.... Մենք չենք կամենում հաւատալ, որ պ. Վարդանեանը հետևէր այն լուսաւորված տիրացուների ուղղութեանը, որոնք կրթողական ազդեցութիւն են համարում ճնշել երիտասարդի ինքնուրոյնութիւնը։

***

Ամսոյս 12-ին պ. Ցէխոլինի խանութը, որ գտնվում է Քամոյենց եկեղեցու մօտ, փոխարքայի պալատի և Հաւփտվախտի առաջը, առաւօտեան 7 ժամին, կոտրելով գողերը մտել են անյայտ մարդիք և տարել բոլոր այնտեղ գտնվածը։ Ասումեն, որ մէկ քանի մարդ ուզեցել են ռէվօլվէրով խըփել գողերին, բայց այդ բանը չի յաջողել։

***

Յունվարի 21-ին, երկուշաբթի օրը Թիֆլիսի մեծ թատրոնում վրաց օրիորդները և երիտասարդները ներկայացրին վրաց լեզվով Մօլիէրից փոխարկված «Ակամայ բժիշկ» և մի վօդէվիլ ռուսերենից թարգմանած։ Այս ներկայացման մասին կը խօսենք ուրիշ անգամ։

***

«Դրօէբա» լրագիրը հաղորդում է, որ Թելաւում բացվել է մի օրիորդաց ուսումնարան։

***

„Вѣстникъ Промышленности“ լրագրում կարդում ենք, որ Աւստրիական տէրութիւնը առաջարկել է արտաքին գործերի ռուս մինիստրութեանը երկու երկիրների մէջ առևտրական յարաբերութիւնները զարգացնելու համար, հիմնել քանի մի նոր հիւպատոսարաններ Ռուսաստանում, մանաւանդ հարաւային քաղաքներում, որոց թւում և Թիֆլիսում։

***

Ա....քաղաքից հաղորդում են մեզ հետեւեալը. Գիւղացի երիտասարդին մէկը գարի է ծախում փողոցում մէկ տաճկի վերա։ Վերջինը վճարում է գարւոյ վարձը մէկ րուբլի փոխանակ, երեք րուբլի նոր թղթադրամից։ Առաջինը ճանաչելով ասում է տաճկին. այս քո տուած թղթադրամը երեք րուբլիանոց է։ Տաճիկը պնդում է, ո՛չ. մէկ րուբլիանոց է։ Գիւղացին ստանալով, գնում է խոստովանվում մի վանական սուրբ հօր։ „Հայր սուրբ. ինձ սրհենց մի պան պատահեց, ինչ կասես. ինձ թողութիւն կըլլի թէ հոչ։ „Օհ, օհ, որդի, գնայ շուտ բեր տուր ինձ, թէ ոչ յաւիտեան քեզ թողութիւն չկայ։ Մոմեր կվառեմ քո հոգւոյ փրկութեան համար, որ ներէ քեզ Աստուած։“ Երիտասարդը պատասխանում է. „թէ որ տու կը կարաս մոմ վառել, խո ես չեմ կարալ։“ Խոստովանքը թողնում է կիսատ, և դուրս է գնում։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ցանկացողները վարձել ծառաներին, դայեակներին և այլն, նոյնպէս բնակարանները վարձելու ցանկացողները, կարող են դիմել գրասենեակը, որ գտնվում է Թամամշեանի քարվանսարայում, ստորին յարկում, № 5.

Թիֆլիսի քաղաքացի Իսահակ Մալաթինէ Մըխիթարով և Գէորգ Գանդուրով։

Հրաւիրում են մի քանի օրիորդներին մասնակցել գերմանական լեզուի մի կուրսին, օրիորդները պիտի գիտենան արդէն գրել և կարդալ և պիտի մի քանի նախահմտութիւններ ունենան։ Դասերը շաբաթը 2 անգամ, երեկոյեան 6—8 ժամ։ Վարձը ամսական 6 րուբլ է։ Հարցնել „Մշակի“ խմբագրութեան մէջ։ 1. (3)

Продается за 8 т. р. домъ съ мѣстомъ для построекъ, находящійся близъ Головинскаго проспекта и приносящій 10% ежегоднаго доходу (Уплата можетъ быть произведена въ теченіе трехъ лѣтъ).—Узнать въ редакціи газеты „Мшакъ“. 1 (3)

GRANDE MAISON MEUBLÉE
A PARIS
Boulevard saint-Michel, 32.

Меблированныя квартиры и отдѣльныя комнаты.

Для желающихъ обѣдъ.

Всевозможныя удобства.

Все по умѣреннымъ цѣнамъ.

Ես բաւականին աշխատութիւն կրելով Հայաստանեաց եկեղեցւոյ բուն ձ՚ին յարմարցրած սաղաւարտ շինում եմ և մի և նոյն ժամանակը աժան գնով վաճառում. ուստի յայտնում եմ՝ ցանկացողք կարող են ինձանից գնել կամ թանկագին կտորներ ուղարկել, որ ես պատրաստեմ և յանձնեմ իրենց իմ աշխատութեան վարձն ստանալով։ Իմ հասցէն գրել այսպէս г. Елисаветполь Александру Крикоровy Оганову.

Արծրունու տանը, Դվօրցօվի փողոցում, ծախվում են ամենակատարելագործված ԿԱՐԵԼՈՒ ՄԱՇԻՆԱՆԵՐԸ, Էլիասի և Սարգըսեանի ֆաբրիկայից։ Այդ մաշինաները ծախվում են ֆաբրիկայի գնով, և կան զանազան տեսակներ՝ կօշկակարի, դերձակի, բարակ շորեր կարելու, ձեռագործի և այլն։ Ընողին պարտաւորվում ենք ձրի սովորեցնել։ Խանութը գտնվում է Արծրունու տանը, Դվօրցօվի փողոցում № 164 և 165 2 (5)

Молодой человѣкъ желаетъ давать уроки по всѣмъ предметамъ прогимназическаго курса, адресъ можно узнать въ редакціи „Мшакъ“.

Մէկ երիտասարդ ցանկանում է տալ դասեր պրօգիմնազեայի բոլոր առարկաներից։ Հասցէն կարելի է իմանալ „Մշակի“ խմբագրութեան մէջ։

Իմ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿՈՒՄ, որ գտնվումէ միջի փողոցում գէնէրալ Արծրունու քարվանսարայում, կազմվում են զանազան պրօէկտներ, նօտարիական և տնային ակտերի, և նոյնպէս գործնական թղթերի, որպէս են՝ խնդիրքներ, ապելեացիաներ, կասացիաներ և այլն։

Պետրոս Զարէկով

ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ

ՅՈՒՆՎԱՐԻ 24. ԹԻՖԼԻՍ. 1874.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ

(Յունվարի 23-ին)

	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպէրիալ). .	6	20
Բամբակ Երևանու (հին սերմից. . .	4	
„ Ամերիկայի սերմից	5	60
Բուրդը թուշի . . .	6	„
թարաքամի . .	4	„
Շաքարը ռսի (բրօցկու)	7	95
„ միւս տեսակը .	7	85
„ ղպդրան, տրանզիտ . . .	5	25
„ մաքսը վճարած	8	5
Շաքարաւազը Ռսի . .	6	20
Ղահվա Լիմանի լաւը . .	16	50
„ Մոկօ շատ լաւը	19	50
„ Մարտինկօի ցածր	15	
Ալիւրը Երևանի առաջին տեսակը . . .	1	10
„ երկրորդը .	„	90
Ալիւրը Գանջու հասարակ	1	
„ Շորագեալու .	1	
Գարին	„	50
Մոմ	11	20
Շիրբախալի ձէթ . . .	7	

ՓՕՍՏ

Ռուսաստան և Արտասահման ամեն օր։

Երկուշաբթի
Երևանի գաւառ, Քութայիս, Չէրնամօրի վիճակ, Սուխում։

Երեքշաբթի
Բագու, Գանձակ, Դաղստանի նահանգ (թեթև փոստը)։

Չորեքշաբթի
Քութայիս, Ալէքսանդրապօլ, Ախալցխայ։

Ուրբաթ
Երևան, Քութայիս, Նուխի Զաքաթալ, Ախալցխա։

Շաբաթ
Բագու, Գանձակ (ծանր փօստը)։

	կօպ.
Բաց նամակը աժէ. .	5
Ռուսաստան նամակը	10
Գերմանիա, Աւստրիա	10
Ֆրանսիա.	20
Անգլիա	14
Շվէյցարիա. . . .	14
Թուրքիա (Կ. Պօլիս .	20
Թիւրքիա (ցամաք) . .	20
Իտալիա	16
Ամէրիկա	28
Պարսկաստան . .	10
Հնդկաստան	70
Եգիպտոս	27

ՓՕԹԻ ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև փօթի (ճանապարհորդների գնացքը) 8 ժամին 18 րօպէ առաւօտեան։ Մինչև Սուրամ (խառն գընացքը) երեկոյեան 8 ժամ. 17 րօպէ։

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից . .	8. 18	8. 17
Մցխէթ. . . .	9. 18	10.
Գորի. . . .	11. 39	1. 43
Սուրամ. . .	1. 52	4. 30
Քութայիս . .	7. 55	
Փօթի. . . .	11. 27	

	առաւօտ.
Փօթիից . .	7. 38
Քութայիս . .	10. 12
Սուրամ. . .	4. 57
Գորի. . .	7. 23
Մցխէթ. . .	9. 52
Թիֆլիս. . .	10. 49

Թիֆլիս գալիս է ճանապարհորդների գնացքը երեկոյեան 10 ժամին 49 րօպէ։

Տեղերի գինը Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխէթ .	90	68	38
Գորի. .	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ .	5. 22	3. 92	2. 18
Քութայիս	9.	6. 75	3. 75
Փօթի . .	13. 1	9. 75	5. 42

ՀԵՌԱԳԻՐ

Քսան բառից կազմված հեռագիրը աժէ՝

	Ր.	Կ.
Ալէքսանդրապօլ .	1	
Ախալցխայ . .	1	
Աստրախան . .	2	
Բագու	1	
Գանձակ. . . .	1	
Գորի.		50
Երևան	1	
Շամախի. . . .	1	
Կոդժոր		50
Քութայիս . . .	1	
Մօզդօկ. . . .	1	
Մօսկվա. . . .	2	
Ս. Պետերբուրգ .	3	
Հին Նախիջեւան .	1	
Նոր-Նախիջեւան .	2	
Նիժնի-Նօվգորոդ	2	
Փօթի.	1	
Աւստրիա . . .	2	75
Անգլիա. . . .	3	75
Գերմանիա. . .	2	63
Թիւրքիա (Եւրօպ)	3	
„ (Փօթիով)	3	75
Ֆրանսիա . . .	3	50

ՓՕՍՏԻ ԿԱՌՔԵՐ

Թիֆլիսից Վլադիկավկաս ամեն օր՝ ամառը 6 ժամին կէս օրից յետոյ իսկ ձմեռը 4 ժամին։

Թիֆլիսից Պիատիգօրսկ, Ստավրապօլ և Ռօստով՝ հինգշաբթի և շաբաթ օրերը 6 ժամին առաւօտեան։

ՆԱՒԵՐ

Օդէսայից փօթի (ամառը) նաւը դուրս է գալիս հինգշաբթի օրերը ժամը 2-ին կէս օրից յետոյ։

Փօթիից Օդէսայ՝ կիրակի 6 ժամին կէս օրից յետոյ։

Օդէսայից փօթի (ձմեռը) հինգշաբթի օրերը 3 ժամին։

Փօթիից չորեքշաբթի օրերը առաւօտեան։

Փօթիից Կ. Պօլիս նաւը դուրս է գալիս կիրակի առաւօտները։

Կ. Պօլսից Փօթի կիրակի առաւօտները։

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Երթևեկ հիւանդների համար գտնվում է Ս. Նշան եկեղեցու մօտ Եագօր Ղարաչևի տանը և բաց է ամեն օր հիւանդների ընդունելութեան համար առաւօտը 9 ժամից մինչև 1 ժամը։

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄՈՒԶԷՈՒՄ

Բաց է Երեքշաբթի, Ուրբաթ և Կիրակի օրերը, առաւօտը 10 ժամից մինչև կէս օրից յետոյ 5 ժամը.

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Բաց է ամէն օր, բացի կիրակի և տօն օրերից 12 ժամից մինչև կէս օրից յետոյ 5 ժամը։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ ՉԸ ԿԱՅ, ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՓՕՍՏԸ ՉԷ ԵԿԵԼ. ԿՈԲԻԻ ԵՒ ՄԻԼԷԹԻ ՄԷՋ ՃԱՆԱՊԱՐՀԸ ԱՐԳԵԼՎԱԾ Է։

Дозволено Цензурою. Тифлисъ, 23 Января 1874 г. Մէլիքովի և ընկ. տպարան Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ